This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 8385.45

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

VE RI TAS

com

(125)

GODINA 1850

U

HÈRVATSKOJ I SLAVONII.

340.

GODINA 1850

U

HÈRVATSKOJ I SLAVONII

U ZAGREBU.
Tiskom Franje Županа.
1851.

Slav 8385.45

✓

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
23 JAN 1963

Keller

VEČERNJE ZABAVE.

I.

„Nezadovoljnim biti“ ušlo je u modu. Mnogi tomu niti uzroka neznade. Dogadjaji od godine 1850 istina je, donesoše nam toliko novinah, i to nenadanih novinah, da svaki Hèrvat *) dosti toga imade, svèrhu česa se tužiti mora. — Velikom stranom podali i pružili smo ruke za uvadjanje ovih novostih; .. velikom stranom sami smo uvoditelji dan danas.. Uzdèržanju i ustrojenju sadašnje Austrie mnogo pripomogoše Hèrvati. Pa sada mnogi od onih, koji su riečju i činom podpomagali stvarati novu cielokupnu Austriu, nezadovoljni su; možebit što vide da nije sgrada politička izpala polag osnovah njihovih; — možebit, što nije shodna zahtievanju i značaju razli-

---

*) Pod imenom: Hèrvatah razumievam takodjer: Slavonce.

čitih narodah Austrijskih?.. Možebiti, što Austria nedèrži ono, što karta od 4. ožujka obećava? Možebiti, što mnogi nije dobio čast, ili kèrst kog je tražio?... Tko bi znao, tko bi sudio unutàrnost čoviečjeg sèrdca? Nije li sèrdce svako manje više strastjam podvèrženo? Nevijali se burom života tierano sad ovamo sad onamo?..

Nezadovoljstvo Hèrvatah jako i veliko jest; nu nezadovoljstvo Hèrvatah sasvim druge naravi je od onoga, koje vlada u Niemačkoj, Francezkoj i u obće u onom cielom svietu, kojeg mogu nazvati: Königsfresser! Modern ovakovo nezadovoljstvo umietno uciepljeno je u one stranke najnižjega i najsiromašnijega puka, koj politička ustrojenja presuditi nije kadar. Politika riedko kada ima stalnih i čvèrstih načelah; ona se ravna polag različnih, nenadanih dogodjajah; čestoputah se diplomati sastaju, da ovo ili ono proizvedu,.. pa stigne savietovanja nepredvidjeni dogodjaj,... i eto politika se mienja.. Tako zvani usriećitelji puka snivaju o jednakosti i slobodi i slikaju svojim slušateljem nedokučivo stanje; nepromisle, da ono, što obećavaju i naučaju, izpuniti nemogu; tako puno glavah pada, puno životah umire, što bi drugačje vriedno bilo, da živi.... Moć je u drugih rukuh, koje ju čvèrsto dèrže po niešto sebi, po niešto drugim na korist.. Takovih prepiranjah biaše u priašnjih viekovih, pa sviet nije zadobio, što je tražio, niti neće nikada zadobiti. Sam u sebi krivnju nosi. Čoviek ostat će uviek čoviek... sám sebi nepriatelj najveći!...

Proti onim, koji su nezadovoljstva pravi ili namišljeni uzroci, množina se uzdiže, na nje mèrzi, na nje svu krivnju nesrieće svoje baca, njihove uredbe proklinja, zakone gazi i ništa više za sveto nedèrži. Tim načinom se podkapa cieli savez družtva čoviečanskoga, nárušava se temelj srieće zemaljske i radja se metež i nesporazumlenje, kojega kraj i konac previdieti se nemože.. Razuzdanoj strasti medju opisati nemoguće postaje, i sve, bilo krivo, ili pravo, bilo dobro ili zlo, bilo plemenito i kriepostno — u blato se vuče! Zemljak proti zemljaku se diže, brat brata napada, otac proklinje sina, žena izdaje muža ... sve je raztèrgano, uništeno! .. Parlamenti, skupštine, i sabori kroje systeme, risaju carstva i republike, i prie svèršetka svoga raztiera ih baklja rata domaćeg i pruža priliku tretjemu, koj ih podjarmi. Što jedni doma za se stvorit kane, to im oduzme susied; jedan narod drugomu ruke veže, i dočim druge tlači, te stan im ruši, njemu to isto od drugih doma biva! Množtvo nikad samostalno neradi, već je vodi sebičnost pojedinacah, sad ovamo, sad onamo, i uviek jedne proti drugim!

Tužan ovaj položaj, u kom se sada Europa nalazi, velika je bolest, koja se težko izliečiti dade.. Móre je uzbunjeno, do dna pomiešano, koje će se nakon mnogih štetah opet utišiti, i postati.. ko što prie biaše... Čovieka uviek natrag vuče sèrdce, on želi ostati kod navade svoje. Niemačka zemlja nije nikada bila složna, jedná, velika dèržava. Duh starih Landgrafah i Herzogah sada jošte živi, i baš u tom, da sloga Niemacah u jednu cielost političku tolikim je težkoćam podvèržena, pokazuje značaj njihov, koj ih vuče na neslogu. — Rusia srietnija je možebiti sada, dok neograničenom podanostju svog vladara sliepo sluša, kano da se pretvara u novu formu narodu neobičnu. — Francezka od niegda kraljem podvèrgnuta u republiki neće ni mirna ni velika biti.

Badava se napinjaju oni elementi, koji su politički enervirani, koji su finoćom običajah pomekšani, koji od prenapete mudrosti nezdravi su.

Badava napinanje ostarielih narodah europejskih, u njih neima više soka, nego da svoja uda š njim goje;.. omladit se iž njih neće ništa. Množtvo nezadovoljnih Niemacah i Francezah obilazi po svietu, i uznemirava nevino i bezbrižno siedećeg u krugu svojieh gospodarah; baca iskru u barut i ulje u oganj! Niemci nezadovoljni su! Ta njihova duodez kraljestva nisu sada započeta!... ona su početa sa postanjem možebiti naroda niemačkoga. Konstitucionalne slobode bile su Niemcem dane; oni su se uživali slobode svoje;.. nu njihove transcendentalne spekulacie vodile su ih na theoretičko razmatranje i ustanovljenje dèržavno političkih znanostih, u broj naučiteljah narodnih stupila je ciela vojska Doktorah i Professorah,... a iz cieloga meteža porodio se je Parlament u Frankfurtu i Erfurtu, koj „der deutschen Gründlichkeit“ ni malo na čast nesluži. Niemac Niemca izdaje, Niemac Niemca tlači. Niemačka literatura cvate, umietnosti, obèrtnost, tèrgovina i dobrostanje naroda na visokom su stepenu; jezik pako niemački daleko razširen. Svuda su se uvukli ljudi i običaji niemački; i dočim žele u svakom kutu udomoviti se i gospodariti, domaća im se ruši kuća... Tko im je kriv?.. Sami sebi...

Francezi su prošli kroz sve phase političkog života. Jednom kralju odsiekoše glavu, i uništivši Aristokraciu došli su putem kèrvavim u željenu republiku; koja silovitim načinom stvorena porodi još većjeg samosilnika, onog Cara velikog, koj neizmiernim talentom ukriepljen pod jaram svoj spravi Franceze i nakiti ih slavom i čestjom; — poslie toga protieraše dva Kralja i stvoriše opet republiku, u kojoj kano u kulminacii svojih željah živu... u nemiru i nezadovoljstvu!.. Čoviek i nehotice pita: „Šta bi radi ovi ljudi?“

Oholi su i gizdavi, od dobrote nisu znali šta bi činili, pak su opali, kano zli Angjeli!...

II.

S onimi Hèrvati, koji su zato nezadovoljni, što to u novinah čitaju, nedèržim.. Pravo i temeljito nezadovoljstvo naše neizvira iz sanjariah, nego iz ozbiljnih ranah, koje de facto obstoje.

Mi smo narod od mnogo viekovah u konstitucii živući; učni uplivati slobodnim načinom u administraciu našu domaću.

Naša Konstitúcia nam je uzeta i sva prošastnost historička uništena. — Autonomia Županiah je prestala; narod je izključen od upliva u životu politićkom; novo ćinovnićtvo stenja pod jarmom birokratićkim; putem patentah nam se zapovieda; porez se pravi, vojaci se uzimlju brez pitanja; štempel se uvadja, Verzehrungssteuer pred vratima stoji; žandarmeria nas maltretira; kuće naše županijske su nam uzete: prava nova, nepoznata, nenavadna nam se prepisuju, i inostrani dolaze, da nas ravnaju; vlada nam povierenje neukazuje; sabor zabranjuje; i pod zaštitom centralizacie niemčinu uvadja.

Zašto to biva? Jesu li to Hèrvati zaslužili?.. Oni Hèrvati, koji su prostodušno sa najvećjim povierenjem za Austrie uzčuvanje dali ubijati toliko sinovah svojih; koji su branili kralja svoga i viernost svoju uzkazali?.. Mi, koji nismo bili revoltanti, izgubili smo naša prava, koja su nam toliki kralji prisiegom utvèrdili. —

Zaista rane ove težke radjaju nezadovoljstvo. Netražimo mi republike, nismo sanjari, nismo nezadovoljni, što to sada moda kod mnogih sa sobom donosi, nego smo nezadovoljni, što nas kazne, a nismo kazne zaslužili!

Od starodavne bratje naše ustavne Magjarah odrinuli, njihovim nepravednim postupanjem razjareni moradosmo ustati za obranu našeg narodnog života... Brátja se posvade, bratja se pomire.. Nu sudbina odluči drugačje... Ćuteći našu političku nezrielost, i videći da se za sada s Magjari prevelikom oholnostjom uzpaljenimi složiti nemogosmo, prislonili smo se nasliednim dèržavam austrianskim, istinski i sèrdačno želeći, da se Austria uzdèrži, i da bude kano uzajemni savez austrijskih narodah čuvar i branitelj jedan drugomu... Absolutnim do onda pokrajinam podieljen biaše ustav i mi rekosmo, da savezu pristajemo tim načinom, da osim jednog skupnog financialnog i bojnog ministeria naša starodavna prava netaknuta ostanu.. Našu domovinu urediti, i upravljanje rukovoditi želismo mi; — u suglasju naravski tako, da bi se uzdèržanje Austrie sve većma utvèrdilo. — Zato su bili poklisari na Bečki sabor poslani, nu vrieme smeteno nedade činiti što bi triebalo; makinacie Frankfurtistah bunile su Bečane, rat magjarski buknu sve jačje . . . i sabor austrijski biaše raztieran. Na miesto njega dobismo Octroi od 4. Ožujka, u kom se krunovini Hèrvatskoj osiegurava obstojanje domaćih starodavnih uredjenjah... Pa sada uzpèrkos svemu tomu, proti Octroi i proti volji našoj, proti glavnoj namieri našoj, brez pitanja našega nametju nam se zavedenja, koja nikad netražismo. Kako će to ministerium odgovoriti... Nu gdie je odgovornost?...

Osim ovoga zla, koje u svom početku i temelju veliku nam krivicu zadaje, vriedja nas način kojim se domovina naša organizira. Muževi velikom stranam nepraktični i s našimi dosadašnjimi odnošenji nepoznati (mogu inače posve vriedni biti) stoje na čelu zavodah ovih. Oni porušiše sve, što do sada kod nas biaše, a novo stanje neznadu stvoriti. Političke vlasti od juridičke odielenje na papiru je dovèršeno, u istini pako obstoji jedno s drugim pomiešano. Sudovi dosadašnji su utèrgnuti, novi nisu ustrojeni. Štempel je prepisan nu za to sposobnih ni potriebnih činovnikah neima. Porez stari je prestao, novi nije razpisan. Pieneznici su imenovani a kassah neima. Gruntovnice su odredjene, a voditeljah gruntovnice neima. Kotarski sudovi neimaju uzah, neimaju stanah, neimaju činovnikah; činovnici su više miesecih brez plaće. Obćine nisu uredjene. Banska vlada zapovieda za se, Provizorium poreza za se financie odsiek za se, pravosudna komissia za se, banski stol za se;... bez sporazumljenja; brez suglasja... Tko bi se razumio?... Sve je pomiešano; i iz zemlje naše, koja biaše pod banskim viećem blažena i mirna, postade jedan Chaos!..

Uredjenja ova nova tako su nesrietnim i tako nepopularnim načinom kod nas uvedena, da u cieloj gotovo Hèrvatskoj neima niti jedne duše, koja bi ih obljubila i odobravala; niti će ih odobravati ciela buduća generatia!... Iž njih se nikad srieća za nas poroditi neće. Exotičke institucie ove morat će se attemperirati i primieriti obstojateljstvam i značajnostjam naroda našega. — Isti oni činovnici, koji se sada za službe natieravaju, dočim ih zadobe, nezadovoljni su, niti neće nikada radostno ni s povierenjem služiti. Nikada i nikada se ministerium u tom obziru na Hèrvate nebude mogo osloniti, makar sve bajonette i Belagerungszustande u pomoć zvao.. Ni jedna duša hèrvatska se tomu priučiti neće. K tomu su mnogi od naših činovnikah višjih nepolitičkim i nepravim postupanjem sistemu i onako neljubjenu još većma omèrzili.

Činovnici otajstvom birokracie okruženi narodu se čine kano inostranci, koji su došli u slici pticah kukavicah pievajući piesme neugodne. Mèrzost pram uredjenjam ovim kod nas obće pod imenom „kranjskih“ poznatim od praotacah naših u sèrdca nam je zasadjena; tim većma se ljutimo sada, kad nam se ono narivava, čemu smo se odprie rugali... Zato nije dvojiti, da neće stališ naš poslie svèršene organizacie još gorji biti... Činovnici kano disponibel truppa razmiestjeni neće moći uspieti u izvèršivanju svojih službah, jer će im faliti glavni uviet, najme: povierenje naroda. Gledati moramo kako se mnoge i mnoge uredbe nepraktično podielivaju, i kako se ono, što bi moglo dobro biti, kvari.. Vèrhovni činovnici medju sobom su nesložni, u njih neima sporazumlenja, niti u cielom poslovanju jedinosti.

Pa sad okrenimo oko na narodnost našu. Ćutenje ovo sveto glavni je temelj života narodnoga. Občuvanje narodnosti bio je najvažniji nagon gibanja našega. Jeli će tko tvèrditi da je polag načela ravnopravnosti osiegurana?.. Zar je u Beču zastupana? Zar i može polag načela Centralizacie siegurna biti? Niemački jezik je vladajući; Centralna vlada je niemačka. To, da nam se prevodi niemačkih patentah pošiljaju, to nas umiriti nemože. Ta prevodi moraju biti, jer se narod nemože patentom za volju preokrenuti na Niemački; ali pravo diplomatičko za naš jezik je propalo.... Jeli se to za pravo kakavo smatrati ima, da nam se dopuštja doma obavljati poslove u domaćem jeziku? Ta to nam nitko zabraniti nemože, to se samo po sebi razumieva, to nam je bog podielio... Pak ipak ni to nestoji, jer se i doma kod nas na mnogo miestah niemački pisati mora!.. Koliki je bio opor u spravištih županjskih, kad je koj dopis magjarski stigo?.. A sada još gorje stvar stoji.

Položaj, u kog smo pali, nenaravski je i nepravedan; na njem se naša politička ustrojenja s uspiehom zidati nemogu. Naš narod je miran, dobar, on mnogo podnaša, nu dojti će nakon vrieme, kad više tèrpiti nebude mogo, nebude hotio!.. Nu nadamo se od pravednosti našeg ustavnog kralja, da će on popraviti, što njegova vlada nepraktično čini.

Pa šta hoće Austria činiti, ako u svom duhu Niemačkom jakost i spasenje traži, i oči svoje uviek na Frankfurt obratja?.. Neznadu li ona gospoda, koja kormilo u rukuh dèrže, da Austria Vojvodstvo je, malen komadić zemlje, koj brez krasne Italie, brez liepe i bogate Ugarske, i bez ultra viernih do sada Čehah i Hèrvatah ništa nije nego prazna rieč u čislu velikih Carstvah europejskih... Zar se u Beču neznadu ogledati na Peštu, na Varadin, Zemun, na Zagreb, Rieku i Ljubljanu?.. Neznadu li oni, da se Pešte miliuni dèrže Slavjanah i Magjarah, kojih medjusobni savez naravski težko će biti raztèrgati;.. neznadu, da se iz Zemuna Beograd vidjeva, da je sa Varadinom Novi sad skopčan i Bačka i svo Sèrbstvo naše? da se iz Zagreba rieč čuje u Bosnu i Ljubljanu?.. pak itako sva se politika mudra tamo sklanja, da će Austria u Niemačkom savezu glavnu zadaću svoju tražiti, i š njim sebe ojačati, i u tom poslu veliki dio ili možebiti sve Slavjane svog Carstva upotriebiti... Naopako;.. da Austria misli za dalju budućnost svoju, — ne samo na bližnjih 20 — 50 godinah — Austria bi većma uvažila Slavjanstvo; te bi izkusila, kad bi Slavjanom priliku dala, da bi muževi Slavenski bili to isto — i više i bolje — činiti kadri, nego što čine sada niemački Organizatori;.. gdie se je već tolikoputa jasno ukazalo da Niemački Doktori i Professori vèrlo liepih Vorlesungah dèrže, i finih knjigah pišu,... ali da ništa jednostavnoga, ništa praktičkoga stvoriti neznadu..

III.

Jadikovati, i Jeremiade pievati, šta to hasni?.. Nitko se neusudjuje usta otvoriti i muževnu rieč progovoriti. To je istina, za sadà sve jošte šuti, javno i službeno ništa se nečuje, ali sèrdca su puna. Kod nas neima političkih stranakah, koje bi jednakostjom načelah složene bile, s koje bi znale, što hoćedu. Nedostatak taj dulje vriemena ćutimo, nu elementah za to dosti imade... Mi se dosad nismo naučili na diplomatičkom polju natieravati; prostodušni od naravi neznadosmo postupanje fino izobražene politike, nu oštra škola života naučit će i nas.

K ustrojenju političkih stranakah mnogo pridonašaju novine. S našimi novinami nemože nitko prav zadovoljan biti. Naše novine se povèršno uredjuju; brez brižljivosti, brez truda. Agramer Zeitung sliepo je orudje vladino, ona sve odobrava, i hvali što vlada čini; bilo krivo il pravo, u ostalom nikakovog značaja neima. — Narodne novine proti osviedočenja pišu; ove kano novine vladine takodjer povierenja za sada neimaju u narodu; gdie kada čitamo štogod u duhu narodnom pisanoga, ali ono je tako pisano, da je viditi, da nisu slobodne, neodvisne ruke, koje pišu. Südslawische Zeitung blizu groba stoji; ona piše najvećma za Štajer i Korušku, i napunjava praznoću svoju patenti i uredbami ministerialnimi, koje smo već prie čitali; šta doma biva, toga nezna. — Jedino još po malo narodni život uzdèržavaju Novine jugoslavenske; nu i ove se velikim siromaštvom mnogi put odlikuju; što doma biva, to niti one neznadu; gdie bi to najglavnija zadaća biti morala, da iz domaćega političkoga života, makar još tak mali dogodjaji bili, izvadja stanje javnoga mnienja, i promiene, miešanje, padanje i napriedak političkoga svieta domaćega, ko što thermometer pokazuje sve phase topline ili zime.

Politički život se samo ondie može razviti i ustanoviti, gdie narod ima priliku slobodnim viećanjem uticati u obavljanje službenih poslovah; gdie imade javnoga života, tamo se mogu načela političkih muževah ukazati, i dielovanje strankah suditi, koje muževe od stanovitih načelah sliede; kod nas je to sada uništeno, jer upravljanje poslovah imat će činovnici u otajnih biroih (bureauih) sakrito. Sabori pako bit će tako ustrojeni, (ako budu, i kada budu?) da će se malo tko uplivom svojim u nje hvaliti. — Aristokracia je porušena; ona nemože škoditi, istina, nu nemože niti hasniti; ako je bila narodu — ili bolje jednoj stranki njegovoj teretna — to ona biaše takodjer vladi uviek na putu, jerbo se je nje zaradi mogućnosti njezine bojala; Aristokracia je branila svoja prava, nu zastupala je takodjer moćno interesse cielog naroda; ona je porušena; pitam, šta je na njezino miesto stupilo?.. Jeli demokracia?. Gdie je? Šta čini sada?.. O njoj se ništa nezna.. Aristokracia biaše iz naroda proizašla, š njim skopčana, kroz mnogovèrstne interesse uzko svezana bila je od naroda nerazdieliva, sad će se stvoriti burocratia, koja hiljadoglavna hydra osobitu će načinjati kastu uviek od naroda odciepljenu... Dobro je, kad je Aristokracia pala, neka leži; sama si je kriva; nu oni, koji su ju rušili, dužni su, da iz podèrtinah njezinih, ili na miesto nje nešta drugog kriepkog stvore; jerbo rušiti nije dosti, nego popraviti, zidati valja. Ja neću nipošto, da branim feudalizam i Aristokraciu, samo žalim, da ondie, gdie prie nešto biaše, sad ništa nevidim. Kamo li srieća, da mogu i sada jošte status et Ordines u spravište dojti, i tamo podielivši sugradjanom svojim u pravednom razmierju dèržavna prava i slobode — kao s bratjom svojom se posavietovati, kako bi se zlu doskočiti moglo.. Ako i gdie tak u slavenskom i osobito u jugoslavenskom narodu imade naravskoga nagona pram mirnom životu, družbenom susiedanju i patriarkalnim uredjenjam; tim načinom bi se bio na temelju naših predožujskih — razumieva se — vriemenu shodno primierenih — uredjenjah razvio kriepki ustavno-narodni život koj nam je sad pretèrgnut, ko da nam je sèrdce iz persiuh izvadjeno.

Pitam sada jošte: kakovih trieba največma strankah političkih kod nas? odgovaram: nikakovih. I to zato, jer svako razdieljenje mnienjah bi nas slabilo, i protivnikom veću jakost dalo. Nam trieba čuvati značaj slavenski i narodnost našu. U tom složimo svu silu našu. Politička svaka forma se promieniti može, i što danas imamo, sutra izgubili, a što danas neimamo, sutra dobiti možemo, dogodovština nas uči. Nu narodnost izgubljena, značaj pokvareni nikad više u izvornoj se čistoći zadobit nedade.

IV.

Kada goder mužu žena umre, makar da š njom dobro niti nije živio, ipako počne suze roniti, nariekati, i vapiti: „O kak dobra biaše žena moja! nikad više neću takovu najti!“ Tako i mi plačemo i vapimo poslie smèrti našeg ustava i naših municipalnih pravah... Nu badava, što je umèrlo, već oživiti neće... Niti nimalo nedèržim s onom klassom natražnjakah (reakcionerah) koji bi rado Congregationem Regni imati i sva ona Corollaria, koja iz one Congregatie sliediše; naša pokojna systema imadjaše mnogo dobra, glede jednostavnosti, slobodnog upliva u poslove dèržavne i njih javnosti, zatim glede saborah i drugih skupštinah, nu imadjaše i velike pogrieške glede neodgovornosti činovnikah i izopačenog duha u plemstvu osobito višjem plemstvu, koje se je rodu svomu sasvim iznevierilo, i koje se je niemački i francezki izobraženo — englezke navade višeputa smiešnim načinom sliedujuć — gotovo stidilo zvati se sinom svoga naroda. — Od predožujske vlade Austrijske nevidjeni niti pogleda nedostojni, od Magjarah bogatstvom i silom kriepkoga duha domorodnoga nadkriljeni, — od samoga sebe pako kroz lienost i nehajsto zapušteni i zanemareni pali smo tako duboko, da smo jedva život narodni spasili; — što svakako samo nekojim mužem, koji su literaturu našu obradjivali, zahvaliti imademo. Godina 1848 probudi i nas, gdie smo 'u moderniziranom duhu ustali, te opojenim načinom nešta učinili, što nam je pribavilo samostalnost krunovine, i oslobodilo narodnost od jarma magjarskoga... Nu opojenost projde.. i mi smo u triesznosti našoj nezadovoljni... Istina, da imademo uzrok nezadovoljnosti;.. ali da se sada promieni položaj naš, i da postane onakav, kako ga mi želimo, mi bi ipak nezadovoljni bili, kano dietca zločesta, što zovu: l' enfant gasé — verzärtelte Kinder.

U nas neima dosti moralne vriednosti; neima izobraženosti nit ljubavi pram znanostim. — Jeli možebiti netuži Hèrvat Hèrvata, neocèrniva, nespisava Hèrvat Hèrvata? Idite u

Beč pak pitajte, jeli ima u našoj zemlji muža, komu nisu ovi kleti ocèrnitelji poštenje, dobro ime i sve sposobnosti uzeli? Jeli nesiede mnogi kroz tjedne i miesece u Beču, tuže druge i ocèrnivaju zemljake svoje; prilizavaju se i nevratjaju se kući, dok službu sa sobom neodnesu.

Jedan pod drugim jamu kopa, jedan je drugomu jalan; na čest svoju i čest naroda nijedan nemisli: — i kad sa službom nadaren i možebiti križom „für Verdienste“ ukrašen doma dojde, onda tiranizira i tlači svoj narod; — kod nas visoki činovnik u to svoju jakost i kriepkost svoje časti postavlja, da podčinjene činovnike psuje, obćinstvo ugnjetava, on viče, larma i kune, ko što svaki seljan; tako čini politički, tako juridički činovnik; tako radi i onaj, koj nauča vieru božju, tako čini kapral kad pred frontom stoji, dok mu kasnije vrednost nepreuzme častnik, tako čini gensd'armes, tako zvani redar, koj bi morao izobraženim blagim načinom čuvar biti zakona, i branitelj proti svakom neredu i zločinstvu, tako sirovo i nefino radi sve kod nas. Nehasni tu tajiti, istinu valja kazati. Pod sadašnjim ustavom i načinom upravljanja voliti će svaki pošteni i izobraženi Hèrvat u Austrii, Štajeru, Kranjskoj ili Českoj nego li u Hèrvatskoj živiti, jer činovnici naši iz sirovosti i gizdosti i neznanosti velikom stranom položaj nesnosan i puno gorji čine.

Zaista zla je zabava u samoći siediti i promišljavati položaj naš, i posliedice, koje se iz njega poroditi mogu. — Koje slike, koje uspomene, koje smetnje nevidi oko vieštog domorodca?... Što nas tieši. Jeli obećanje, da će se sabor zemaljski sazvati?.. Jeli kriepkoća našega narodnoga života?.. Jeli izvèrstnost naših političkih karakterah?.. Jeli bogatstvo našeg raztèrganog plemstva?.. Jeli neodvisnost i slobodoljubnost našeg gradjanstva?.. Jeli izobraženost i radinost naše mladeži?.. Jeli sèrdca naših snašah i dievojakah domoljubjem uznešenih?...

O nepitajte, nepitajte; šta ću vam odgovoriti?.. tugu i žalost! Sabora imati nećemo tako skoro, niti nebi ništa dobra iž njega proizašlo; našlo bi se opet demokratah i vitezovah puno, koji bi na govorničkoj klupi liepe rieči declamirali, na polju pako onom, gdie raditi trieba bi se za peć povukli. —

U narodnom životu nevidim nikakove moći niti sile; sve je zaspano, bolestno i slabo. Narodni element necvate, u njegovom korenju čini se, da neima soka. Domorodnost nestoji samo u hèrvatskom pisanju i govorènju već u ukupnom ponašanju onakovom, koje kod naroda osobiti njegov značaj u svakoj prilici jasno odlikuje.

Politički naši karakteri neizraženi su samo obrisi, kano sjene, koji nikakovog sadèržaja čvèrstog ni stalnog neimaju. Kod nas svaki svemu služi, niti nezna, neće, il se neusudjuje svoje mnienje, svoje osviedočenje, i svoja načela protstaviti sistemam protivnim. Nemislim renitentiom i oporom physičkim, nego načinom muževnim, pametnim, putem onakovim, kojeg i protivnik štovati mora.

Plemstvo naše od ono doba, od kad je prestalo rate sa Osmanom voditi, i odkada ja sablje svojih otacah na klin obiesilo, bacilo ili pogubilo, neima više svojstva i krieposti, koje su pod imenom kriepostih i junačtvah plemićkih poznata bila; izčeznule su pogrieške njihove, nu propale su i krieposti, sad ostade samo opakost, gdie gdie dobra volja brez jakosti, skoro svigdie siromaštvo.

Gradjanstvo i tako zvani sriednji stalıš, koj bi imao glavnu rollu igrati, kod nas niti neobstoji. Kroz različne interesse privatne razdieljuje na sto komadah; sebe naosietja, niti neima pojma — većjom stranom — o tom, što bi biti mogo i morao. Velika strana je niemačka, velika strana nikakova, a mala strana prava. Imućna strana udara na pokvarenu Aristokraciu, siromašna se odlikuje prostotom i neznanstvom.

Šta da velim o mladeži?.. Koliko imade mladićah u plemenitom smislu domorodnih!?.. Koliko imade poslenih, izobraženih?.. Oni koji jesu brez života su; o njimi se nezna, da živu. Njihov duh je bojazljiv, sèrdce tiesno. — Bolestnih otacah bolestni su sinovi.

Tako su i žene i dievojke naše; cviet brez mirisa.

Dopustite mi, da odvratjam lice moje od tužnih slikah ovih, koje mi sèrdce režu.

Mi smo na zlom putu... Nećemo nikad tim načinom postati zviezda Jugoslavenstvu, što bi biti mogli, da se nismo uplivom tudjih elementah podali. Hèrvatom ostat će u ostalom velika zasluga, da su ideu probudili od Jugoslavenstva; idea će rasti, oživiti, i druga Jugoslavenska će nas bratja s vriemenom nadkriliti.

V.

Naš narod hèrvatski veoma miran i dobroćudan je narod, koga je vèrlo lahko ravnati, samo trieba, da oni, kojim je ravnanje predano, pametno i pošteno se vladaju; ovo nezadovoljstvo, koje se kod nas posvuda ukazuje, prestat će s vriemenom, jer će se napokon ljudi novostjam ovim priučiti, i uvidjati, da, ako nas je ministerium i ranio, da nam nije jošte glavu odsieko. Što jedan reče, drugi oporeče. Mnogo toga, što se sada uvadja, pokazat će se in praxi, da nije shodno ni valjano, pa će se promieniti; samo valja iskreno i muževno postupati, i svakom prilikom odkriti, gdie fali, i šta fali. Zavodi nesmiedu nas promieniti, nego mi ćemo, ako šta jesmo, i ako vriednosti imademo, kano živa reagentia zavode položaju našem neshodne razstaviti i promieniti, te oni će se napokon neizvèrstnostjom svojom sami potèrti. Naš puk nije izopačen; on je pun štovanja pram poglavarstvu, zato se nemira i nereda kod nas nije tak lahko bojati.

Nu ... višjem stališem, koji imo izobraženih nose, njima trieba reda, njima trieba, da u školu dojdu, niti im nimalo oštra strogost neškodi... Škole, škole trieba našemu narodu, i samo tim načinom može danas sutra štogod iz nas biti.

Nisu štovanja vriedni oni domorodci, koji (ili zato što mnogi nisu dobili, što žele, ili što gdiekoji neće služiti) sada se gizdaju i hvastaju govoreći: Mi smo slobodni ljudi, mi nismo carski ljudi, dočim ste vi (činovnikom kažu) carski robovi i neslobodni ljudi.

Načelo ovo, koje u obće stati nemože, jer drugačje nitko domaći nebi smio služiti, ništa nevalja.

Gospoda ove vèrsti iz jedne strane brez službe i brez upliva su u upravlanje, iz druge pako strani (većinom) ništa nerade, u nijednoj struci znanstvenoj se neodlikuju, nego se šetju po sokacima i kavanama misleći, da su spasitelji domovine.

Činovnik koj za plaću svoje osviedočenje prodaje, i sve čini, što vlada zapovieda, bilo baš proti dobru domovine, on je nevaljani, zavèrženi čoviek.

Činovnik, koj za plaću svoje osviedočenje neprodaje, nego koj služi zato, da upliv ima u život službeni, da dobro čini zemljakom svojim, koj voli službu ostaviti, nego proti naroda svoga dobru dielovati, on je muž čestit, kog narod poštovati mora, i komu niti ista vlada počitanje uzkratiti nemože.

Prerano je sada osudu izreći; jedva, da je početak učinjen; mnogi će od sadašnjih naših ne samo manjih nego i višjih činovnikah odstupiti, jer nisu za ono za što su ih metnuli... Jeli možebiti ministerium kriv?.. Ufano, da nije; nego oni naši fini Hèrvati, koji su samo na se i na svoj bližnji rod gledali, koji su samo na sebi sliepo klanjajuće se gledali i nje preporučivali; — kriepost pako i sposobnost nisu uvažavali... Promienom činovnikah dobit će i naša neugodna systema drugo lice; i bit će možebit bolja, nego što mislimo;.. ali tu trieba, da vlada oči otvori, pa da uči poznati poštene i sposobne Hèrvate. Izuzamši sapletenost Stempelgesetza, neugodni Verzehrungssteuer i Tabakmonopol; čemu se nijedna duša neraduje...

Osobito nuždno je, da se u obzir uzmu nanarodne učionice, za koje do sada ministar izobraženja ništa činio nije. Naš puk je po ukinutju tlake i po ukinutju županiske administracie municipalne sve većma sam sebi prepuštjen, potriebno dakle jest, da se uči od malih noguh stanje svoje poznati, i pravom se svojim redovno, čedno i pošteno služiti; da nebude izvèržen samovolji činovnikah, i da ga nebude neznanstvo novih uredjenjah na zlo i nesrieću vodilo. — Uzmimo samo n. p. novačenje, koje se žrebanjem ovèršava; momci popisani niti čitati niti pisati neznadu; nerazume način, kojim žrebanje biva, nerazume propise, polag kojih se popis pravi, nerazume povlastice i prava koja im u toj prilici pripadaju; i tako se mnogomu krivo čini, brez da si pomoći znade; drugi pako, kojim se krivo nečini, iz neznanstva misle, da im se krivo čini, te nezadovoljstvo, mèrzost i strah se radja kak ljudi o novačenju čuju... Učionicah pučkih zadaća neka bude, sirovost prostoga puka ublažiti, štovanje pram zakonom i poglavarom probuditi, i poštena načela u sèrdce usaditi.

Godina 1850 svèršena je. Za želenja, za nadu, za dielovanje, za muku, i nevolju jedna godina veliko je vrieme,... nu za život jednog cielog naroda malo jest!.. Mirno moramo svieta tečaj promišljavati, bezstrastno presudjivati, a kriepko i moževno raditi.

Činovnici novi neka se odreknu svoga local patriotisma; neka promisle, da je u cieloj krunovini Hèrvatsko-Slavonskoj jedna domovina naša, neka ponesu sa sobom — kamo ih goder sudbina bacila — svoju domorodnu dušu i pošteno sèrdce, neka neživu samo sebi nego i narodu svomu na korist, neka si čvèrsto preduzmu svietu pokazati, da oni u svakoj systemi znadu Hèrvati biti.

Bog s nami i naša srieća junačka!

* * *

U ZAGREBU,
tiskom Franje Županа.
1851.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

WIDENER
BOOK
FEB 10 1984
CANCELLED
SEP 17 1984